

## **HAKANI MEHMED BEY DİVANI'NDA AYETLERDEN İKTİBASLAR**

**Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim GÜLHAN\***

### *ÖZET*

Divan şairlerinin yararlandığı birçok kaynaktan biri de Kur'an'dır. Hakanî Mehmed Bey de şiirlerinde ayetlerden iktibaslar yaparak bu kaynaktan yararlanmıştı.

**Anahtar Kelimeler:** Hakanî Divanı, ayet, iktibas.

## **QUATATIONS FROM VERSE OF THE KORAN IN THE HAKANI MEHMET BEY DİVAN**

### *ABSTRACT*

One of the sources that Divan poets use is the Koran. Hakani Mehmet Bey too in his poetry used this source by quoting the verse of the Koran.

**Key Words:** Divan of Hakani, Verse of the Kuran, Quotation.

Bir sanat eseri, şekil ve muhtevadan oluşur. Eserin, özellikle muhtevasını iyi anlayabilmek için, oluşmasında etkili olan kaynakları iyi bilmek gerekir. Muhteva, sanatçının duygu ve düşünce dünyasının damıtılmış şeklidir ve bunun arkasında da, o dünyayı besleyen kaynaklar vardır. Böyle olunca, sanat eserinin muhtevası; sanatçının beslendiği kaynaklardan alınan bilgi ve ilhamlardan oluşur. Gerçi sanat eseri, oluşturduğu malzemeden ayrı bir şeydir, ancak yine de eserin dokusunu oluşturan malzeme önemlidir. Söz konusu şiirse, durum daha da önem

Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

kazanır. Şiir, bir dil ürünüdür ve dil asla boş bir söz kalıbı değildir. Ayrıca şiir, birtakım söz ve anlam sanatları üzerine kurulur. Şiirdeki teşbih, mecaz ve telmihleri doğru yakalayabilmek için, onun beslendiği bilgi ve ilham kaynaklarını, yani dayanaklarını iyi bilmek gerekir. Bunları iyi bilmeden onun dünyasına girebilmemiz mümkün olmaz. Bazı şeyleri ya hiç anlayamayız, ya da anladığımızı sanarak yanılırız.

Divan şiiri, çok geniş ve münbit kaynaklardan beslenmiştir: Kur'ân-ı Kerim; Hz. Peygamber'in, başta sözleri olmak üzere, bütün sünnetleri, mucizeleri; diğer peygamberlerin kıssalarına, mucizelerine ait bilgi ve inanışlar; İslâm tarihi; tefsir, kelâm, fıkıh gibi islâmî ilimler; tarihî ve efsanevî kişilerin kıssaları; Şehname kahramanları; kendi zamanındaki felsefe, mantık, hikmet, sosyoloji, tıp, eczacılık, kimya, astronomi, astroloji, riyaziye, geometri, musikî, remil, nücûm ve rüya tabiri gibi bütün felsefi, pozitif ilimler ve inanışlar; ramazan, bayram, düğün, spor âdet ve eğlenceleri gibi Türk toplumunun gelenek ve göreneklerine ait malzemeler; toplum içerisinde oluşan deyim, darbimesel ve tabirler, divan şiirinin beslendiği başlıca kaynaklardır. Bu kaynakları iyi bilmeden onu hakkıyla anlamaya imkân yoktur. Ya da bunları ne kadar iyi bilirsek, o kadar iyi anlayabiliriz

Daha önce de belirttiğimiz gibi, divan şiirinin beslendiği başlıca kaynaklardan biri de Kur'ân-ı Kerim'dir. Divan şiirinde, Kur'ân'la ilgili birçok teşbih, mecaz ve telmihlere rastlarız. Çoğu zaman sevgilinin yüzü Kur'ân sayfalarına, yüzündeki ayva tüyleri de bu sayfalar üzerinde yazılan ayetlere benzetilmiştir. Yine bunun gibi, saçlar ve kaşlar da Kur'ân yazısıyla ilgili teşbih ve mecazlara konu olmuştur. Kur'ân'da adı geçen peygamberlere ait kıssalar aynen veya kısmen eserlere konu edildiği gibi; bazı ayetlerin lâfız veya anlamlarına telmihlerde bulunulmuş; bazen de onların tamamı veya bir kısmı iktibas edilmiş,

iktibas, "sözü tezyin ve mânâyı te'yîd etmek amacıyla ayet ve hadislerden alınan parça" olarak bedî' sanatlarından sayılmıştır.<sup>2</sup>

Biz bu yazımızda, 16. yüzyıl şairlerinden Hakanî Mehmed Bey'in<sup>3</sup> Divanı'ndaki ayet iktibasları üzerinde durmak istiyoruz. (Beyitlerin sonundaki ilk sayı, dipnotta künyesi verilen Divan'daki gazel, ikincisi beyit numarasıdır.) Hakanî de diğer divan şairleri gibi, Kur'ân'da adı geçen peygamberlere ve onlara ait kıssalara, Allah'ın sıfatlarıyla ilgili lâfızlara, meleklerle, cennete telmihte bulunmuş; onlarla ilgili benzetmeler yapmıştır. Ayrıca sevgiliye ait bazı özellikleri Kur'ân motifleriyle tasvir etmiştir:

Cemâlün mushafında gûyiyâ ey serv-i bâlâ-kad<sup>4</sup>  
Misâl-i medd-i bismillâhdur ol kâkül-i sermed 55/1  
Benzedüb kaşlarına meddini her besmelenün<sup>5</sup>  
Saf saf ol semte turur karşı sutûr-ı mushaf 241/2  
Sahne-i dilde ki vâf-ı hat-ı cânân yazılır  
Gûyiyâ hâme-i müşğîn ile Kur'ân yazılır<sup>6</sup> 115/1

Görüldüğü gibi sevgilinin yüzü Kur'ân sayfasına, alınına dökülen saçlar ve kaşlar da besmelenin yazılışındaki med (uzatma) işaretine benzetilmiştir. Bu türden genel benzetmeler yanında, beyitler içerisinde bazı ayetlerden lâfzen ve mealen iktibaslar yapılmıştır.

<sup>2</sup> Tahirü'l-Mevlevi, (1973), Edebiyat Lügati, s. 61, İst.

<sup>3</sup> Abdülkerim Gülhan, (1996), Hakanî Mehmed Bey Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni, Gazi Univ., Ank., (Basılmamış doktora tezi).

<sup>4</sup> "Ey uzun boylu servi (sevgili), o uzun perçem güzel yüzünün mushafında sanki besmelenin meddi (uzatma işareti) gibidir."

<sup>5</sup> "Mushafın satırları, her besmelenin meddini (uzatma işaretini) senin kaşlarına benzetip, o tarafa doğru saf saf durur."

<sup>6</sup> "Gönül sayfasında sevgilinin ayva tüylerinin özellikleri yazılıdır; bu sanki misk kokulu kalemle yazılmış Kur'ân gibidir."

Hakanî Divanı'nın bir nüshasının ilk gazelinin matla' beyti şöyledir:

Bahar irdi çekildi yine fülk-i zevrak-ı sahbâ

Nesîm-i subha hatif didi "Bismillâhi mecrâhâ"<sup>8</sup> 2/1

Özellikle eskilerde, "Her işe Allah'ın adıyla başlamak gerekir; yoksa o işten hayır beklenmez." inanışının sonucu olarak, esere besmele ile başlamak bir gelenektir. Hakanî de aslında şiirine besmele ile başlamış oluyor. Aynı zamanda Nuh Tufanı ile ilgili ayetten iktibas yapılmıştır. Bahar güzelliklerin başlangıcıdır. Baharda eğlence hayatı başlayacak, gezintiye çıkılacak, şarap içilecektir. Şarap kadehi, gemi veya kayığa teşbih edilmiş; ayrıca kadehte şarap vardır ve şarap sudur. Buradan da Nuh'un gemisine ve Tufan'a telmih yapılmış, "çekilmek" kelimesi de, "kayığın kıyıya çekilmesi", "kadehin, içkinin çekilmesi, içilmesi" anlamı yanında; Tufan'da suların çekilmesi hadisesini de çağrıştıracak biçimde tevriyeli kullanılmış. Ayrıca bütün bunlar Allah'ın adıyla ve izniyle yapılmaktadır, öyleyse hoş görmek gerekir. Bunun için ayetin anlamından yararlanılmıştır.

Müşâhed leyle-i zülfinde heb ol şâhid-i hüsnün

Bu gün Hâkâniyâ esrâr-ı "Sübhâne'1-lezî esrâ"<sup>9</sup> 17/5

<sup>7</sup> Hakanî Divanı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, 781 numarada kayıtlı nüsha.

<sup>8</sup> "Bahar geldi, yine şarap (kadeh) gemisinin kayığı çekildi; gaipten haber veren melek, sabah rüzgarına: "Bismi'l-lâhi mecrâhâ" dedi. " Hûd (11.) suresi 41. ayetten bir bölüm. Ayetin tamamının anlamı: "(Nuh) dedi ki: "Binin içerisine. Onun akması da, durması da Allâhın adıdır. Seksiz şüphesiz Rabbim çok yarlıgıycıdır, çok esirgeyicidir. "Hasan Basri Çantay; Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, (3 cilt, 1.,2. c, İst., 1972, 3. c. 1973); c. 1, s. 332.

<sup>9</sup> "Ey Hâkânî, bugün " Sübhâne'1-lezî esrâ "(ayeti)nin sırlarının hepsi, o güzel sevgilinin (güzellik şahidinin) saçının gecesinde (siyahlığında) açıkça görülmektedir. "İsrâ (17.) suresi, 1. ayetten bir bölüm. Ayetin tamamının anlamı: " Kulunu (Muhammed sallelahü aleyhi ve sellemi) bir gece Mescid-i Haramdan (alıp) Mescid-i Aksaya kadar götüren (Zât-i ecelle ve a'lâ her dürlü nakıvsalardan) münezzehdir. (O Mescid-i Aksaa ki) biz onun etrafına (feyz ve

"İsrâ" kelimesinin sözlük anlamı "geceleyin yürümek"tir. Hz. Peygamber'in Mirâc mucizesinin Mekke'den Kudüs'e kadar olan kısmının anlatıldığı sure "İsrâ" adını almıştır. Mirâc bir mucizedir ve ırlarla doludur; ayrıca bu hâdisе gece gerçekleşmiştir. Divan şiirinde sevgilinin saçının rengi daima siyahtır ve geceyi çağırıştırır, ayrıca mucizevî güzelliklere ve özelliklere sahiptir. Sevgili de güzellik timsalidir. Allah'ın yaratış kudretinin en güzel örneğidir, O'nun en güzel eseridir, mutlak güzelliğinin şahididir. Bu beyitte sevgilinin saçı övülmek isteniyor ve bunun için Mirâc hadisesinden de yararlanılıyor. Tabî bu yapılırken, o hâdiseyi anlatan ayetin baş kısmı lâfzen ve mealen beyte alınarak, ayrıca o olaya telmih yapılıyor.

Bu ayetin aynı bölümü, bir başka beyitte şöyle iktibas edilmiştir:

Serây-ı aşkı ol Leylâ-veş itdi geldi Hâkânî

Tecelliyât-ı "Sübhâne'l-lezî esrâ"va müstağrak <sup>10</sup> 248/5

"Leylâ", Leylâ ve Mecnûn hikayesinin kadın kahramanı ve aşta sevgili timsali olduğu gibi, "leyi" kelimesinden hareketle gece anlamına da gelir. Burada da sevgili Leylâ'ya benzetilmiştir. Sevgili aşk sarayını, ki bu aynı zamanda bütün aşk ülkesi demektir, sözü geçen ayetin tecellisiyle doldurmuştur. Burada hem "isrâ" hadisesine telmih yapılmış, hem Allah'ın bu dünyaya tecelli ettiği düşüncesi işlenmiştir, çünkü "sübhân" Allah'ın bütün noksanlıklardan münezze olma sıfatıdır ve dolayısıyla Allah lafzı yerinde de düşünülebilir. Yani Allah bütün noksanlıklardan münezze olarak sevgilide tecelli etmiş, o da bu tecelli ile aşk sarayını, dünyayı doldurmuştur. "Leylâ" kelimesiyle ayrıca gece ilgisi kurulmuştur. isrâ hâdisesi gece gerçekleşmişti, "tecelli" burada, alın yazısı anlamında da kullanılmıştır.

bereket verdik (ve bu gece yolculuğunu) ona (o peygambere) âyetlerimizden ba'zısını gösterelim diye (yaptırdık). Şüphesiz ki O, (asıl) O (her şey'i) hakkıyla işiden, (her şey'i) kemâliyle görendir." (Çantay, c. 2, s. 508.)

<sup>10</sup> "Ey Hâkânî, o Leylâ gibi olan (sevgili) aşkın sarayını, "Sübhâne'l-lezî esrâ" (ayeti)nin tecellilerine gark edip geldi." (Ayetin anlamı için bkz. dipnot 9)

Melâyik sen Kerîmü'ş-şâna meftun idi olmazdan

Benî-nev'-i beşer eltâf-ı Kerremnâ'ya müstağrak <sup>11</sup> 248/2

Bu beyitte insanların meleklerden de üstün bir şekilde, yaratılanların en şerefli olarak yaratılmış olduğu inancının yine Kur'an'dan bir iktibasla ifade edildiğini görüyoruz.

Alem gibi salındı mülk-i hüsne yâr o perçemle

<sup>12</sup>

Zuhur itdi fûrûğ-ı tûğ-ı "Tâ-hâ" ile "Hâ-mîm"ün 261/4

Beyitte sevgilinin perçemi, sancak ve bayrakların tepesine takılan tuğa benzetilmiştir Sevgilinin güzellik ülkesine gelişi de sanki Allah ve O'nun sevgili kulu ve peygamberi Hz. Muhammed'in nurunun ortaya çıkması gibi yorumlanmış. Bu ayetler aynı zamanda surelerin başındadır. Tuğun, bayrak veya sancanın; perçemin de, sevgilinin başında bulunması gibi.

Virdümüz kilk-i benânı vafıdur Hâkâniyâ

<sup>13</sup>

Ayet-i "Nûn ve'l-Kalem"den gönlümüz Sâh-ı Necef 244/5

"İnsanoğlu "Kerremnâ" (ayetin) lutruna gark olmazdan önce, melekler sen şanı yüce olan (Allah'a) meftun idi.", "Kerremnâ" İsrâ (17.) suresi, 70. ayetten bir kelime. Ayetin tamamının anlamı: "Andolsun ki biz Adem oğullarını üstün bir izzet ve şerefe mazhar kılmışızdır. Onlara karada, denizde taşıyacak (vasıtalar) verdik, onlara güzel güzel nızıklar verdik, onları yarattığımızın bir çoğundan cidden üstün kıldık." (Çantay, c. 2, s. 520.)

<sup>12</sup> "Sevgili o perçemle güzellik ülkesine bayrak gibi salınınca, sanki "Tâ-hâ" ile "Hâ-mîm" in tuğunun nuru ortaya çıkmış gibi oldu. "Tâ-hâ", 20. surenin ilk ayetidir ve sure zaten bu adı almıştır. "Hâ-mîm" 40. (Mü'min), 41. (Fussilet), 42. (Şûra), 43. (Zuhruf), 44. (Duhân), 45. (Câsiye), 46. (Ahkaf) surelerin ilk ayetleridir ve bunların her ikisi de Müteşabih ayetlerdendir. Bunlara müfessirler çeşitli anlamlar vermişlerdir, ancak bunların gerçek anlamını Allah'tan başka kimse bilmemektedir. Bununla beraber: "Tâ-hâ" birçok anlamı yanında, bir de Hz. Peygamberin mübarek isimlerinden biri olarak da kabul edilmiştir. (Bkz. Çantay, c. 2, s. 564, dipnot.) "Hâ-mîm" için de Cenabı Hakk'ın İsm-i A'zam'ı denilmiştir. (Bkz., Çantay, 2. c, s. 838, dipnot.)

<sup>13</sup> "Ey Hâkânî, bizim bütün tekrarladığımız dualar, dilimizde tekrarladığımız sözler, onun parmağının kalemi vafındadır, (Onun yazdıkları gibidir.); "Nûn ve'l-Kalem" ayetinden gönlümüz Necef Şahı gibidir. " Kalem (68.) suresi, 1. ayetin baş kısmından bir bölüm. Bu sure " Nûn" suresi diye de anılır. Ayetin tamamının anlamı: " Hokka ile kaleme ve (erbâb-ı kalemin) yazmakta oldukları şeylere andolsun ki, (Habîbim) sen, Rabbinin ni'meti sayesinde, bir mecnun değilsin." Bazılarına göre " Nun" hecâ harflerindedir ve anlamını Allah'tan

Bu beyitte önce: "Bizim esas yapmak istediğimiz onun, yani sevgilinin kalem gibi olan parmaklarını anlatabilmektir." denilmek isteniyor. Bunun için de hokka ve kalemi çağrıştıracak olan "Nûn ve'l-Kalem" ayetinden iktibas yapılıyor. Bunun yanında, "parmaklarının kaleminin vasfı" denilirken, onun kaleminden çıkanları, onun söylediklerini tekrarlıyoruz da denmek isteniyor. Buradaki kalem, Levh-i Mahfuz'da bütün kâinatın mukadderatını yazan kalemse, ki genellikle böyle kullanılır, ezelde takdir edilenleri tekrarlıyoruz, denilmiş de oluyor.

Hız. Ali'nin türbesi, "Necef" denilen yerdedir. Hakanî'nin de ehl-i beyt sevgisi açıktır ve bunu her fırsatta dile getirmiştir. Bu beyitte de Hız. Ali'ye bir telmih var. Zaten gazelin bundan önceki beyti şöyledir:

Bir Alî-sîret güzel sevdüm ki hüsn alayını

14

Zü'l-fekâr-ı gamzesin çaldıkça eyler çâr-saf 244/4

Bu beyitteki ifadeler de Hız. Ali telmihini güçlendiriyor.

Görüb emvâcını tûfân-ı eşk-i çeşmimün mühlük

15

Semâdan Rûh-ı Kudî didi "Yâ ardu'bla'î mâ'ek" 280/1

Âşık, aşk sebebiyle, tufan yaratacak ve Cebrail'in bu konudaki ayeti hatırlatmasını gerektirecek derecede fazla gözyaşı dökmektedir. Âşığın gözyaşları Nuh tufanına benzetilmiş ve bu konudaki ayetten bir bölüm hem lâfız hem de anlam olarak iktibas edilmiş.

Ser-i kûymda cûy-ı eşküm an ey hâzin-i cennet

16

Unut firdevsi "min-tahtihe'l-enhâr" bahsin ko 492/3

başka kimse bilemez; bazılarına göre ise mürekkebin hokkasıdır. Böylece hokka ve kalem üzerine yemin edilmiştir. Yine bazılarının göre buradaki " Kalem", "Levh-i Mahfuzu" yazan kalemdir. (Bkz. Çantay, c. 3, s. 1072, dipnot.)

<sup>14</sup> "Ali ahlaklı, tavırlı bir güzel sevdim ki, süzgün bakışının zülfikârını çaldıkça, güzellik alayını dört safâ ayırır."

<sup>15</sup> "Gözyaşımın tufanının dalgalarını tehlikeli görünce; Cebrail gökyüzünden: "Ey yer suyunu yut." dedi." Hûd (11.) suresi, 44. ayetten bir bölüm. Ayetin tamamının anlamı: "(Taraf-ı İlâhîden) denildi ki: "Ey arz suyunu yut, ey gök sen de tut." Su kesildi, iş olup bitirildi, (gemi de) Cûdî (dağının) üzerinde durdu. O zalimler güruhuna "Uzak olsunlar" denildi." (Çantay, c. 1, s. 332.)

Âşığa göre, sevgilinin bulunduğu yer, cennetten daha güzeldir. Cennette altından ırmaklar akan bahçeler varsa; sevgilinin bulunduğu yerde de aşğın gözyaşları akmakta ve orayı daha değerli hâle getirmektedir. Buradaki sevgili Allah olursa, muhakkak ki Allah sevgisinin, cennet sevgisinden önce gelmesi gerekir.

Hicâb al dîdelerden rû-siyâhı kuhl-i "mâzâğ" ol

17

Çerâğ-ı çeşm-i nergis nûr-ı ayn-ı gonce-i bâğ ol 329/1

Yalnızca "mâzâğ" ifadesiyle Mirâc'da Hz. Peygamber'in gördüklerine telmihte bulunulmuş. Bu ifade Mirâc'da Hz. Peygamber'in gözünün gördüklerinden başka hiçbir şeye meyletmediğini anlatmak için kullanılıyordu.

Bir gazelin matla' ve makta' beyitlerinde ise "Tur" suresinin ilk beş ayeti, anlamca da uyacak şekilde lâfzen iktibas edilmiştir.

Arızun nûr-ı tecellâ vü ser-i kuyun "Tur"

Oldı "menşur" hatun saki "kitabın mestur"

Reşk ider deyr-i hârâbatı görüb Hâkânî

"Sakf-ı merfû"ına eflâkde "Beytü'l-Ma'mûr" ' 108/1-5

İlk beyitte sevgilinin bulunduğu mahal, yanağı ve yanağı üzerindeki ayva tüyleri övülmek istenmiş. Önce sevgilinin bulunduğu yer Tur dağına benzetilmiş.

"Ey cennetin bekçisi, sevgilinin bulunduğu yerde benim gözyaşı ırmağını hatırla; cenneti unut ve altından ırmaklar akan (cennetler) bahsini bırak." Beyyine (98.) sure, 8.ayetten bir bölüm, gerçi bu ifade başka yerlerde de vardır. Ayetin tamamının anlamı: "Onların Rableri nezinde mükafatı altlarından ırmaklar akan Adn cennetleridir. (Hepsi de) içlerinde ebedî, daimî kalıcıdır....." (Çantay, c. 3, s. 1210.)

17 "Yüz karasını, gözlerden perdeyi kaldırır gibi kaldır, "mâzağ"ın sürmesi ol; nergisin gözünün mumu, bağın goncesinin gözünün nuru ol." Necm (53.) suresi, 17. ayetten, ayetin tamamının anlamı: " (Peygamberin) söz (ü, gördüğünden) aşmadı, (onu) aşmadı da. " (Çantay, c. 3, s. 973)

18 "Ey saki, senin yanağın, tecellî nuru ve bulunduğu yer, Tur dağı gibidir. Ayva tüylerin yayılmış, kitabın yazılmış oldu. (Tüylerin ayet, yanağın Kur'an oldu.)", "Ey Hâkânî gökyüzünde Beytü'l-Ma'mur, bu dünyanın virane meyhanelerinin yükseltilmiş tavanlarını görüp, kıskanır." Tûr (52.) suresi, 1, 3, 2, 5, 4. ayetlerden. Ayetlerin tam anlamları: "Andolsun "Tura", neşredilmiş kağıt(lar) içinde yazılı kitaba, ma'mûr eve, yükseltilmiş tavana." (Çantay, c. 3, s. 965)

Tur, Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu ve Allah'ın nurunun tecelli ettiği dağın adıdır. O sebepten sıradan değil, çok önemli ve kutsal bir yerdir. Sevgilinin bulunduğu yer de aşklar için çok kutsaldır. Sevgilinin yanağı da Allah'ın bütün güzelliklerinin görüldüğü, yani tecelli ettiği yer olarak kabul edilir. Güzel ve parlaktır. Yanak üzerindeki ayva tüylerinin yazıya benzetilmesi yaygındır. Zaten "hat" kelimesinin bir anlamı da yazıdır. Böyle olunca yanak, daha çok bir beyaz kağıda; üzerindeki tüyler de yazıya, yani Kur'ân yazısına çokça benzetilmiştir. Bazen de ezelde bütün kâinatın kaderinin yazıldığı Levh-i Mahfûz'a teşbih edilmiştir.

İkinci beyitte de, bu dünyaya ait güzellikler övülmek istenmiş. "Beytü'l-Ma'mûr", bir inanışa göre, dünyadaki Ka'be'dir. Bir inanışa göre de, semada, Ka'be'nin hizasında, meleklerin tavaf ettiği bir makamdır. (Çantay, c. 3, s. 965. dipnot) Bu beyitte kullanımına göre, gökyüzündeki makamdır ve yeryüzündeki makamı kıskanmaktadır.

Hakanî Divanı'nda, böyle iktibaslar yanında, Kur'ân'da geçen birçok ifadeye de yer verilmiştir. Meselâ daha çok Allah'ı yüceltme sıfatları olan "tebâreke", " ta'âlâ " kelimeleri, ki bunlar birçok ayette geçer, bir beyitte şöyle kullanılmıştır:

Hâkânî gönül tahtını ol şaha ezelden

19

Virmiş Melikü'l-'arş "tebâreke ve-ta'âlâ" 10/5

Burada "tebâreke ve-ta'âlâ" yüceltme sıfatları, hem Allah'ın; hem de sevgilinin sıfatları olabilecek şekilde kullanılmış.

<sup>10</sup>

"Ey Hakanî, arşın sahibi (Allah) ezelde gönül tahtını o şaha vermiş. Şanı yüce olsun." Veya "Ey Hakanî, şanı yüce olan arşın Sahibi (Allah), ezelde gönül tahtını o şaha vermiş." "Tebâreke", 7. Sure., 54. ayet; 23. S., 14. a.; 25. S., 1. a.; 40. S., 64. a.; 43. S., 85. a.; 55. S., 78. a.; 67. S., 1. ayetlerde; "Ta'âlâ", 6. S., 100. a.; 7. S., 190. a.; 10. S., 18. a.; 16. S., 1-2. a.; 17. S., 43. a.; 20. S., 114. a.; 23. S., 92-116. a.; 27. S., 63. a.; 28. S., 68. a.; 30. S., 40. a.; 39. S., 67. a.; 72. Sure, 3. ayetlerde geçmektedir.

## SONUÇ

Divan şairleri, çok geniş ve münbit kaynaklardan beslenmişlerdir ve bu kaynaklardan biri de Kur'an'dır. Şiirlerinde bazen ayetlerin anlamlarına telmihte bulunmuşlar; bazen lâfız ve anlamlarını kısmen veya tamamen iktibas etmişlerdir. Hakanî Mehmed Bey de birçok divan şairi gibi ayetlerden iktibaslar yaparak, bu kaynağı şiirde kullanabilecek derecede iyi bildiğini göstermiştir.

## KAYNAKLAR

- Çantay, Hasan Basri. (1972), **Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**, 3 cilt, 1.,2. c, İst., 3. c. 1973.
- Giilhan, Abdülkerim. (1996), **Hakanî Mehmed Bey Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni**, Gazi Univ., Ank., (Basılmamış doktora tezi.).
- Hakanî Divanı**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, 781 numarada kayıtlı nüsha.
- Pala, İskender. **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, c. I-II, Akçağ Yay., No. 54.
- Tahirü'l-Mevlevi, (1973), **Edebiyat Lügati**, İst.